

Што чытаюць у бібліятэках?

Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адгукнуліся на ініцыятыву Саюза пісьменнікаў Беларусі і сабравалі звесткі пра запатрабаванасць кніг беларускіх пісьменнікаў у Нацыянальнай, публічных, дзіцячых бібліятэках, а таксама сярэдніх навучальных устаноў за два з паловай гады. Такія даследаванні праводзяцца рэгулярна, таму вынік параўноўваецца з папярэднім, 2021 года.

Адбіраліся аўтары не толькі папулярныя ў Беларусі, але і якія працягваюць актыўна працаваць. На жаль, за час апрацоўкі інфармацыі і падвядзення вынікаў два пісьменнікі пакінулі гэты свет: Мікола Бусько і Георгій Марчук. Кнігі абодвух па-ранейшаму запатрабаваны.

У некаторых з аўтараў колькасць кніг у бібліятэках складала менш за тысячу. Звесткі пра іх у канчатковую табліцу не ўключаліся.

Параўнанне вынікаў паказвае, што паказчыкі запатрабаванасці кніг у большасці пісьменнікаў рэзка выраслі. Павялічылася і колькасць кніг у бібліятэчным фондзе. У той жа час не выключана, што змены часткова прадэкванаваны ўдасканаленнем тэхналогіі ўліку кніг і чытацкіх зваротаў.

ў сярэднім адчувае цяпло чытацкіх рук 2,31 раза ў два з паловай гады.

Яго паказчык перасягнуў толькі адзін член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Кнігі Сяргея Мусіенкі грамадска-палітычнай тэматыкі, выдадзеныя пасля падзей 2020 года, карыстаюцца ажыятажным поспехам, судносіны адзінак захоўвання з колькасцю запытаў складаюць 2,58. Часцей, чым адна кніга на год. Праўда, іх зусім мала ў бібліятэках — 1218.

Звесткі пра запатрабаванасць кніг таго ці іншага пісьменніка ў бібліятэках не з'яўляюцца вычарпальным крытэрыем ацэнкі папулярнасці аўтара, тым больш — культурнай каштоўнасці яго творчасці. Папулярнасць немагчыма дакладна падлічыць, яна складаецца, акрамя таго, з аб'ёму продажаў папулярных кніг у Беларусі і за мяжой, куплі электронных асобнікаў у тэкставым і аўдыяфармаце, звароту ў бясплатных электронных бібліятэках, запатрабаванасці тэкстаў для напісання сцэнарыяў фільмаў і пастаноўкі п'ес, наведвальнасці публічных выступленняў літаратараў... Прычым — у параўнанні з калегамі па цэху. Гэта сінтэтычны паказчык, які падсумоўваецца з кампанентаў, што цяжка паддаюцца ўліку. Таму можна кажаць толькі пра самую прыблізную ацэнку.

Культурная каштоўнасць будзе бачна пазней. Нездарма ў Расіі ў часы Пушкіна самым папулярным пэтам быў Нестар Кукальнік, Аляксандр Сяргеевіч пры жыцці не мог з ім цягацца. Тое ж самае назіраецца з лаўрэатамі Нобелеўскай прэміі па літаратуры. Калі паглядзець увесь спіс і адкінуць прозвішчы, якія відавочна выпадаюць з пісьменніцкага шэрагу, як, напрыклад, Уінстан Чэрчыль і Боб Дзілан, большую частку яго складуць аўтары, параўнальна вядомыя ў свой час. Леў Талстой таксама «праляцеў», з дзясці лаўрэатаў, якія атрымалі прэмію пры жыцці вялікага класіка, толькі Генрык Сянкевіч і Рэдзьярд Кіплінг на слыху, астатнія, «больш годныя», выклікаюць адзінае пытанне: а хто гэта?

Аднак бібліятэкам традыцыйна надаецца павышаная ўвага. Чытач асабліва каштоўны для любога пісьменніка. Той, хто спецыяльна ўдзяляе час, каб наведаць бібліятэку, узяць папулярную кнігу дахаць ці папрацаваць з ёй у зале, як правіла, значна больш паглыбляецца ў твор, чым той, хто чытае ў метро са смартфона ці слухае аўдыякнігу. Таму столькі ўвагі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі надаюць сустрэчам у бібліятэках, а няўхільны рост папулярнасці кніг у бібліятэчнай аўдыторыі не можа не радаваць.

Вынік даследаванняў дазваляе прасачыць шэраг тэндэнцый.

Напрыклад, сёлета ў спіс увайшлі аўтары спецыяльнай літаратуры філалагічнай скіраванасці, іх паказчыкі супараўнальныя з лічбамі аўтараў мастацкіх твораў. Гэта адбываецца, відаць, за кошт наведвання Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі студэнтамі, аспірантамі і навуковымі супрацоўнікамі, а таксама зваротаў настаўнікаў сярэдніх школ да гэтых работ як да метадычных дапаможнікаў.

Наўрад ці варта засмучацца невысокаму попыту на спецыяльную, можна сказаць, вузкасפעцыялізаваную літаратуру. У прыватнасці, 8260 кніг доктара навук Валерыя Максімовіча, запатрабаваных чытачамі, — выдатны вынік, а адносны паказчык (75%), які выбіваецца з агульнага шэрагу, абумоўлены

нераўнамерным і нерацыянальным размеркаваннем кніг. З 11 064 асобнікаў абсалютная большасць знаходзіцца ў публічных бібліятэках Мінска (8804 асобнікаў), дзе зарэгістравана ўсяго 5614 зваротаў, у той час як у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і ў бібліятэках шматлікіх навучальных устаноў попыт на кнігі В. Максімовіча на ўзроўні белестрытыкі.

У сярэднім кніга трапляе ў рукі чытача 1,5 раза ў два з паловай гады. Гэта значна больш, чым пры захоўванні ў хатняй бібліятэцы, дзе набытую кнігу адзін-два разы перачытае ўладальнік, магчыма, члены сям'і. У фондзе выданні «працуюць» да поўнага фізічнага зносу. Публічныя бібліятэкі, а таксама бібліятэкі навучальных устаноў, па-ранейшаму вядуць прадукцыйную работу і застаюцца найважнейшым сродкам далучэння да беларускай літаратуры.

Ёсць і іншы сімptom неаптымальнага размеркавання фондаў: у асобных абласцях кнігі папулярных аўтараў прадстаўлены мала ці адсутнічаюць. Самы яркі адмоўны прыклад — бібліятэкі навучальных устаноў Магілёўскай вобласці: Алена Стэльмах — 0, Наталля Саветная — 0, Іна Фралова — 0, Іван Юркін — 0, Вадзім Ялфімаў — 0. Адпаведна, і нулявая запатрабаванасць. Напэўна, кнігі гэтых аўтараў запытвалі ў школах Магілёўшчыны і атрымлівалі адмоўны адказ, але гэты факт у выбарцы не адлюстраваны. З іншага боку, высокі попыт на кнігі аўтараў, уключаныя ў школьную праграму, але ў інтэрнэце не даступныя.

Хацелася б, каб электронная кніга, асабліва ў вольным доступе, кампенсавала лакуны ў бібліятэчных фондах. Яскравы прыклад: з 6978 кніг Уладзіміра Гаўрыловіча, добра прадстаўленых у Гомельскай вобласці, у мінскія публічныя бібліятэкі трапіла ўсяго толькі 37 асобнікаў. Мала? Затое яны выдаваліся роўна 500 разоў! Трынаццаць з паловай выдач на адну, пры сярэднім паказчыку У. Гаўрыловіча па рэспубліцы — каля дзвюх выдач за два з паловай гады. І гэта далёка не рэкорд. Кніг Таццяны Дземідовіч з Брэста ў тых жа сталічных бібліятэках — 19, выдадзена 456, што складае 24 (дваццаць чатыры!) выдачы на адну кнігу. Для забеспячэння такой чытацкай цікавасці бібліятэкары вядуць папярэдні запіс. А чаму б не закупаць яшчэ пяць-дзясць асобнікаў на кожную бібліятэку і не мучыць чытачоў дэфіцытам?

Самім аўтарам варта не абмяжоўвацца сваім рэгіёнам, а весці «інтэрвенцыю» (у добрым сэнсе слова) у сталіцы, больш актыўна прасоўваючы кнігі. Дарэчы, у Цэнтралізаванай сістэме бібліятэк Мінска назіраецца недахоп кніг і сталічных аўтараў. Напрыклад, кнігі Алеся Карлюкевіча ў сярэднім выдаваліся больш за 16 разоў, што таксама сведчыць пра дэфіцыт і непазбежны запіс у чаргу.

Больш падрабязна пазнаёміцца з вынікавай табліцай можна на сайце Саюза пісьменнікаў Беларусі (oo-spb.by).

**Анатоль МАТВІЕНКА
Фота Кастуся ДРОБАВА**

У сярэднім кніга трапляе ў рукі чытача 1,5 раза ў два з паловай гады. Гэта значна больш, чым пры захоўванні ў хатняй бібліятэцы, дзе набытую кнігу адзін-два разы перачытае ўладальнік, магчыма, члены сям'і. У фондзе выданні «працуюць» да поўнага фізічнага зносу. Публічныя бібліятэкі, а таксама бібліятэкі навучальных устаноў, па-ранейшаму вядуць прадукцыйную работу і застаюцца найважнейшым сродкам далучэння да беларускай літаратуры.

Найбольш запатрабаваным з ліку прадстаўленых у выбарцы стаў Георгій Марчук. Яго кнігі былі запытаны чытачамі 143 193 разы. Гэта лепшы помнік майстру, які пайшоў з жыцця, сапраўднае народнае прызнанне.

З вядомых літаратараў, калі браць судносіны колькасці адзінак захоўвання і выдач кніг, лідзіруе, як не цяжка прадказаць, народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чаргінец. У яго гэтыя судносіны складаюць 231%. Гэта значыць, кожная кніга з сарака адной тысячы